

Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
International Journal of Social Sciences
ISSN 2548-0685   www.sobider.net

Talepkâr Bir Hareket Olarak Yeni Toplumsal Hareketler¹

Dr. Ayşegül Dede

Özet

Toplumsal hareketler sosyal adaletsizliğe karşı bir duruş sergileyerek eşitlik, adalet, kendi inançları ile hayatını düzenleme ve yönetime katılma talebinde bulunmuşlardır. Sanayi sonrası toplumda ise yeni toplumsal hareketler ile birlikte özerklik, özgürleşme, tanınma ve etkili katılım talebi önem kazanmıştır. Bu çerçevede yeni toplumsal hareketler emek-sermaye çelişkisinden kaynaklanmayan kimlik, etnisite, azınlık, çevre, barış ve enerji konularını gündemine almış, yaşam koşulları ile yaşam kalitesinin iyileştirilmesine odaklanmış ve yaşama ilişkin her alanda daha fazlasını talep ederek “talepkâr” bir hareket şeklinde ortaya çıkmışlardır. Hareketleri sosyal, siyasal ve kültürel boyutlarını kapsayan bir tanıma ulaşma amacıyla gerçekleştirilen “talepkâr” tanımlaması aynı zamanda hareketlerin etkileşim içinde olduğu toplumsal yapıyı anlamada ve anlamlandırmada önemlidir. Dolayısıyla yeni toplumsal hareketlerin bir ülkede veya bir bölgede kendine has dinamikler ve koşullar ekseninde ortaya çıkması hasebiyle bu çalışma yeni toplumsal hareket örneklerini dışlayarak teorik bir düzlemde ve literatür taraması şeklinde gerçekleşmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ayrıcalıklı Talep, Demokrasi Talebi, Kimlik Talebi, Talepkâr Hareket, Yeni Toplumsal Hareketler.

As A Movement Demanding New Social Movements

Summary

Social movements have risen on the axis of demand for change and equality by exhibiting a stance against social injustice and movements have demanded for mainly equality, justice, participation to administration and managing their own beliefs and lives. In post-industrial society

---

¹Bu çalışma 15.05.2018 tarihinde savunması gerçekleştirilen “Talepkâr Bir Hareket Olarak Yeni Toplumsal Hareketler ve Küresel Toplumsal Hareketler konulu yayımlanmamış doktora tezinin bir bölümünü oluşturmaktadır.

with new social movements autonomy, liberation, recognition and effective participation demand have gained importance. In this framework, new social movements take on the agenda the issues of identity, ethnicity, minority, environment, peace and energy that do not originate from the labor-capital contradiction, not to be satisfied the existing living conditions, focus on improving living conditions and quality and appear as a "demanding" movement by demanding for "much more things in every area related to life". The definition of "demanding" has carried out for the purpose reaching a recognition that encompasses the social, political and cultural dimensions of movements. Indeed, this definition presents an important argument that in the social structures in which movements interact. Therefore, this study has been carried out in a theoretical plane and literature review, excluding examples the new social movements, since new social movements emerged in a country or a region within its own dynamics and conditions.

Key Words: Privileged Demand, Demanding of Democracy, Demanding of Identity, Demanding Movement, New Social Movements

Giriş

Çalışmanın temel sorunu yeni toplumsal hareketlerin bütün yönlerini kapsayan ve temel özelliğini merkeze alan bir tanıma ulaşma çabasıdır. Nitekim hareketleri salt siyasi, ekonomik ya da kültürel boyutunu ele alan yaklaşımlar bu unsurların bir etkileşim içinde ve bütünlük bir şekilde hareketlerde boy gösterdiği çerçeveyi dışlamaktadır. Bu nedenle çalışmada yeni toplumsal hareketlerin siyasi, sosyal veya kültürel boyutlarını kapsayacak bir düzlemde hareketler "talepkâr" bir hareket olarak tanımlanmıştır. Bu tanım temel olarak yeni toplumsal hareketlerin sanayi sonrası toplumunun temel dinamiklerinden beslendiğine dayanmıştır.

Sanayi toplumunda emek/sermaye ikileminde ve ekonomik alanda mücadeleyle ortaya çıkan toplumsal hareketler çatışmaların ekonomik alandan kültürel alana kaymasıyla birlikte yerini yeni toplumsal hareketlere bırakmıştır. Bu değişimde başlıca sanayi sonrası toplumun getirdiği maddi kaynaklar, yeni teknolojiler, iletişim ile ulaşım imkânları, emeğin niteliğinin değişmesi ve emek gücünün yerini bilgiye bırakması etkili olmuştur. Yeni toplumsal hareketler kuramına geniş bir çerçeve sunan Touraine'e göre sanayi sonrası toplumla ortaya çıkan bu "değişim"le birlikte toplumsal aktörler sivil toplumun siyasi kararlarını etkilemiş ve hâkimiyet ilişkilerini sorgulamışlardır. Nitekim ilk dönem ortaya çıkan toplumsal hareketler kuramlarında kolektif davranış ekseninde aktörler sapkın ve marjinal olarak yaftalanmıştır (Touraine, 1999). Yeni toplumsal hareketler paradigmasıyla birlikte kolektif davranış ile

Talepkâr Bir Hareket Olarak Yeni Toplumsal Hareketler

toplumsal sistem arasındaki ilişki yeniden radikal bir şekilde kurularak mücadelelerden toplumsal hareketlere geçilmiştir. Bu ekseninde toplumsal hareket bir toplumsal duruma tepki yerine kültürel modellere yöneltilmiş çatışmacı bir hareket olarak tezahür etmiştir. Aktörler ise bir tüketiciye, bir insan kaynağına ya da bir hedef kitleye indirgenen birey sisteme egemen olan mantığa, şeylerin dünyasına ve kendi gereksinimlerinin tecimsel birer talep olarak nesneleştirilmesine kendisini özne düzleminde kanıtlama yoluyla karşı çıkmışlardır (Touraine, 2014: 319). Bu değişiklik kendisini hareketlerin taleplerinde de göstermiştir.

Sanayi toplumundan sanayi sonrası topluma geçişle birlikte ortak hak talepleri çeşitlenmekte, bireyselleşmekte, farklılaşmakta, sosyo-ekonomik olmayan bir nitelik kazanmakta, daha sofistike bir biçime bürünmekte ve postmodern teorinin bazı noktalarını kendisine birer altyapı olarak ele almaktadır. Nitekim toplumsal hareketlerin başlıca talepleri eşitlik, adalet ve özerklik iken yeni toplumsal hareketlerde talepler “değişim” kavramını merkeze almakta ve hareketler var olandan veya sunulandan “daha fazlasını” istemektedirler. Hareketlerde kimlik/tanınma talebi ile demokrasi talebi başat bir talep olarak ortaya çıkmakta ve aktörler başlıca değer, norm, siyaset ile kültür alanlarında önemli bir değişimi talep etmektedirler. Dolayısıyla bu çalışmada yeni toplumsal hareketler “talepkâr” bir hareket olarak tanımlanacak ve hareketlerin “talepkâr” bir duruş kazanmasında etkili olan talep bileşenleri ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

1. Toplumsal Hareketlerden Yeni Toplumsal Hareketlere Geçiş

Tilly toplumsal hareketleri “hak talebi” çerçevesinde analiz etmektedir. Tilly’e göre toplumsal hareketler “hak talebi kampanyaları”, “hak talebi girişimleri” ve “hak arama tarzı” olmak üzere üç bireşimden oluşmaktadır. Bu bireşimden ilki “hak talebi kampanyaları” bir talepçiler grubundan, bazı talep nesnelere ve bir çeşit halktan oluşmaktadır. Bireşimden ikincisi “hak talebi girişimleri” çeşitli politik eylem türlerinin yer aldığı toplumsal hareket repertuarını kapsarken, son bireşim olan MBSB ilkeleri ise “hak arama tarzı”nı oluşturmaktadır. Toplumsal hareketler ortak hak talebi olan kampanyanın, toplumsal hareket repertuarının ve makul olma, birlik, sayı ile bağlılık ilkelerinden oluşan MBSB gösterilerinin yenilikçi bir sentezinde ortaya çıkmaktadır (Tilly, 2008: 17). Talepler politik değişim programlarını ortaya çıkarmakta, talepte bulunanlar etkin eylem gücüne sahip bir kimliği oluşturmakta ve katılımcılar taleplerinin ifade edilmesinde otoriteye karşı politik bir duruş sergilemektedirler. Dolayısıyla toplumsal hareketler bireysel taleplerin toplumsal talebe dönüşmesi düzleminde anlam kazanmaktadır.

Spontane, kısa süreli ve düzensiz bir örgütlenmesi olan bireysel taleplerin toplumsal taleplere dönüşerek “ortak hak talepleri”ni kapsamaması ve yeni bir toplumsal ilişkiler ağı oluşturması sonucunda toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır. Taleplerin örgütlenmesi ise temsil edilemeyen, organize olamayan ve dağınık bir şekilde bulunan taleplerin daha güçlü bir şekilde ifade edilmesinin yolunu açarak toplumsal talepleri kurumsallaştırmıştır. Böylece toplumsal hareketler toplumsal taleplerin belirli bir ana gündemle birleşmesi, organize olması, süreklilik kazanması, normatif bir içeriğe sahip olması ve kurumsallaşması sonucunda şekillenmiştir. Bu minvalde dışsal otoriteler karşısında özerklik talebi, eşitlik ile adalet talebi, kendi inançları ile hayatını düzenleme talebi, yönetime katılma talebi, yurttaşlık hakları talebi ve azınlıkların meşru yer talebiyle toplumsal hareketler toplumsal yaşama, çalışma hayatına, yönetime ve katılıma odaklanmışlardır.

Sanayi toplumunda toplumsal hareketler sosyal adaletsizliğe karşı bir duruş sergileyerek değişim ile eşitlik talebi ekseninde yükselmişlerdir. Bu durum kendisini sınıf hareketlerinde net bir şekilde göstermiş ve sınıf mücadeleleri kapitalist düzen tarafından oluşturulan sınıfsal eşitsizliklerin aşılması temelinde siyasal ve sosyal haklar açısından eşit bir yaklaşım talebinde yükselmişlerdir. Özellikle işçi sınıfı hareketlerinin eşitlik talebinde yükselmelerinde sosyal, siyasal ile ekonomik haktan mahrum bırakılarak dışlanmaları ve ekonomik büyümenin nimetlerinden yararlanamama durumu etkili olmuştur. Bu sebeple işçiler daha iyi yaşam ve çalışma koşulları, sosyal reform, siyasal süreçlerde söz hakkı ve eşit politik haklar talebiyle haklarını aramaya çalışmışlardır.

İşçi hareketleri ekonomik ve siyasal taleplerini doğrudan devlet otoritesine yöneltmiş ve devrim ile sistemin doğrudan değişmesini amaçlamışlardır. Zamanla işçi hareketlerinin talepleri sermaye tarafından kabul edilebilir örgütler ile protesto formlarına dönüştürülmesi, sendikaların ortaya çıkması ve toplu sözleşmelerin imzalanması sonucunda hareketlerin radikal tutumu değişmiştir. Sanayi toplumundan sanayi sonrası topluma geçiş ile birlikte ise ortak hak talepleri çeşitlenmiş, bireyselleşmiş, farklılaşmış, sosyo-ekonomik olmayan bir nitelik kazanmış ve daha sofistike bir biçime bürünmüştür. Toplumsal hareketlerde yaşanan bu değişim hareketlerin Marksist düzlemde açıklanmasını zorlaştırmıştır. Nitekim Kıta Avrupası’ndaki politik felsefe ve sosyal kuram geleneğine dayanan yeni toplumsal hareketler teorisi büyük ölçüde klasik Marksizm’in kolektif davranışı açıklama konusundaki yetersizliklerine bir karşılık olarak geliştirilmiştir (Buechler, 1995: 441). Ayrıca postmateryalist değerlere geçiş ile birlikte çevrecilik, kadın hareketi ve nükleer enerji

Talepkâr Bir Hareket Olarak Yeni Toplumsal Hareketler

karşıtlığı gibi postmateryalist konuların merkezileşmesi toplumsal sınıf temelinde ortaya çıkan siyasi kutuplaşmayı etkisiz hale getirmiştir (Inglehart ve Flanagan, 1987: 1296-1297). Bu çerçevede 1960'lı yıllarla birlikte işçi hareketlerinin yerini alan öğrenci hareketleri toplumsal hareketler sosyolojisinde bir kırılma meydana getirerek Marksist teorinin etkisinin zayıflamasına yol açmıştır.

2. Talepkâr Yeni Toplumsal Hareketlerin Talep Bileşenleri

Yeni toplumsal hareketlerin talepkâr bir hareket olmasında sanayi sonrası toplumun getirdiği iletişim ile ulaşım imkânları, maddi kaynaklar ve yeni teknolojiler etkili olmuştur. Yeni teknolojilerin emeğin niteliğini değiştirmesi, esnek çalışma saatlerini getirmesi ve mekâna bağlılığı azaltması sonucunda birey kendi yaşamına daha fazla zaman ayırarak yaşamı sorgulamaya başlamıştır. Aynı zamanda aletli, makineli ve fabrikalı üretimin yerini bilgi teknolojilerine bıraktığı sanayi sonrası toplumda emek gücünün niteliğinin değişmesi sınıf ilişkilerini dönüştürmüştür. “Bilgi işçileri”nin ortaya çıkması, hizmet sektörünün genişlemesi ve entelektüel kapasitenin farklılaşmasıyla birlikte bireyler eğitim sayesinde işgücünde farklı yönetim ile beceriler ekseninde konumlanmış ve toplumda yeni üretim ile tüketim ilişkileri şekillenmiştir. Dolayısıyla bilgi ile becerilerin emekte önemli bir rol oynaması bireylere belirli bir güç kazandırmış ve bireyler yaşama ilişkin konularda “talepkâr” bir duruşla yeni taleplerde bulunmaya başlamışlardır.

Yeni bir hayat tarzının ve yeni ideolojilerin ortaya çıktığı, ulus-devletlerin rolünün azaldığı, yarı-özerk ekonomik yapıların kendisine yer bulduğu ve işgücü niteliğinin teknolojiyle radikal biçimde değiştiği yapıda bireyler emek-sermaye ikilisi ile ekonomik temelden uzaklaşarak taleplerini ifade etmeye başlamışlardır. Touraine'in deyişiyle bireyler “tecimsel talep”ten “tecimsel olmayan talebe” yönelmişlerdir. Bu çerçevede çalışma saatlerinin azaltılması, cinsiyet, ırk ile etnisite gibi ayrımların ortadan kalkması, âdemi-merkezleşme, daha fazla topluluk hizmeti ve hoşgörülülük, çoğulcu ve demokratik bir gelecek talep edilmiştir. Bireyler kadına yönelik şiddet, öğrenci hakları ve çevrenin korunması gibi gündelik yaşamın bireysel boyutlarına odaklanmışlardır (Calhoun, 1993:398). Modernite içindeki yapıların aşınması sonucu mevcut yapının bu taleplere cevap verememesi sonucunda yeni toplumsal hareketler postmodern teorilere yönelmişlerdir.

Postmodern teoriler yeni toplumsal hareketlere yeni ve farklı talepler oluşturmasında önemli bir altyapı sunmuştur. Postmodern teoriler yeni toplumsal hareketlerin çok-kültürlü ve

çok-ırklılı toplumlara oluşturulmasına, farklılık politikalarının desteklenmesine ve çok katlı kimliklerinin kendisini ifade etmesine bir zemin sunmuştur. Ayrıca hareketlerde sistemin rasyonallitesinin ve adaletinin sorgulanması ile hareketlerin temalarında materyalist değerlerden postmateryalist değerlere doğru bir değişim yaşanmasında postmodern teoriler etkili olmuştur. Nitekim yeni toplumsal hareketlerin talepleri yeni bir dnya gnrüşünü, yeni bir yaşam biçimini, yeni bir iletişim biçimini, yeni bir yönetim modelini ve yeni bir politika anlayışını içermiştir. Bu durum klasik toplumsal hareketlerin eşitlik ile adalet temelinde ele aldığı sosyal demokrasi anlayışı yerine farklılıkların tanınmasını temel alan, demokratik yönetişimi gerekli kılan ve kendi hayatlarını ilgilendiren konularda daha fazla söz sahibi olmak isteyen aktörlerin yer aldığı bir demokrasi anlayışına yol açmıştır. Hayatın her alanına yayılan bu demokrasi anlayışı mevcut yaşam ile yönetim modellerinden tatmin olmama durumunu tetikleemiştir.

Yurttaşlık hareketlerinin çoğu mevcut yaşama biçimlerine dâhil olmayı isterken, yurttaşlık-sonrası hareketler mevcut yaşama biçimlerinden tatmin olamamanın bir sonucudur (Jasper, 2002: 114). Tatmin olmama durumu yeni toplumsal hareketleri var olandan veya sunulandan “daha fazlasını” istemeye itmekte ve hareketler talepkâr bir düzleme yerleşmektedirler. Mevcut yaşam şartlarından tatmin olmayan yeni toplumsal hareketler emek-sermaye çelişkisinden kaynaklanmayan kimlik, etnisite, azınlık, çevre, barış ile enerji konularını gündemine almakta, yaşam koşulları ile kalitesinin iyileştirilmesine odaklanmakta ve yaşama ilişkin her alanda daha fazlasının talep edilmesi sonucunda “talepkâr” bir hareket olarak ortaya çıkmaktadırlar.

Yeni toplumsal hareketlerin “talepkâr” duruşu kendisini hareketlerin temel talep bileşenleri düzleminde taleplerin aktörlerinde, niteliğinde, muhatabında ve ifade ediliş tarzında ortaya koymaktadır. Klasik toplumsal hareketlerin talepleri belirli sınıfı, grubu ya da kesimi kapsarken yeni toplumsal hareketlerdeki talepler tabandan yükselmiş ve temsil edilemeyen grupların talepleri ile ifade edilemeyen talepler daha geniş bir düzlemde kendisine yer bulmuştur. Sanayi sonrası toplumda daha önce hak talebinde bulunmayan kadınlar, öğrenciler, yoksullar, azınlıklar ile göçmenler gibi gruplar hak talebinde bulunmaya başlamış ve bu gruplar muhalefet çatısı altında birleşmişlerdir. Aktörler yüksek eğitim seviyesine, ideoloji ile fikirler konusunda belirli bir bilince ve yüksek öz-farkındalık düzeyine sahip olmakla birlikte ekonomik açıdan güçlü ve toplumun en avantajlı üyeleri olmaları aktörlerin yaşam konusunda daha talepkâr bir durumda olmalarında etkili olmuştur.

Talepkâr Bir Hareket Olarak Yeni Toplumsal Hareketler

İnsan ilişkilerini önceleyen, insanlara yardımı öne çıkartan, kişisel özerkliği önemseyen ve bir şeyleri şekillendirme ya da yetiştirme becerisini içeren aktörlerin meslekleri taleplerin niteliğini değiştirmiştir. Klasik toplumsal hareketlerde birlik esasında ortaya çıkan belirleyici tek bir talep yeni toplumsal hareketlerle birlikte farklı ve çoğulcu talepler denkleminde taleplerin niteliğini değiştirmiştir. Yeni toplumsal hareketlerle birlikte klasik toplumsal hareketlerdeki ekonomik ile politik bir temelde yükselen makro ve bölgesel olan taleplerden, kültürel ile toplumsal bir temelde yükselen mikro ve yerel taleplere doğru bir değişim yaşanmıştır. Bu ekseninde sistem karşıtı talepten muhalif talebe, devrimci talepten müzakere edilebilir talebe, negatif talepten pozitif talebe, majör değişim talebinden minör değişim talebine, tümel talepten tikel talebe, soyut talepten somut talebe, temel/zorunlu olan talepten temel/zorunlu olmayan talebe ve materyal talepten postmateryal talebe, eşitlik talebinden farklılık talebine geçilmiştir. Ayrıca bu ikili talepler birbirlerinin içine geçerek birbirleriyle etkileşime girmişlerdir. Taleplerdeki bu nitelik değişimi ile birlikte hareketler daha “talepkâr” bir duruş kazanmıştır. Dolayısıyla mevcut talepler spesifik bir hâl almış, daha sofistike bir biçime bürünmüş ve ayrıcalıklı talepler ortaya çıkmıştır.

Klasik toplumsal hareketlerde eylemci iş ve aş derdinde iken yeni toplumsal hareketlerde iş ile aş olan aktör yaşamı sorgulamakta ve hayatı ilgilendiren her alanda sunulan hizmetin daha fazlasını talep etmektedir. Aktörler mevcut hizmetlerin daha fazlasını, sıradan sunulan hizmetlerin farklılaştırılmasını ve siyasi partilerin gündeminde olmayan konuların tartışılmasını talep etmektedirler. Aktörler talepkâr bir düzlemde daha güvenli su, daha güvenli gıda, daha fazla yeşil alan, daha temiz hava ve daha az gürültü kirliliği gibi hizmetleri talep etmekte ve bu talepler ayrıcalıklı talepleri ortaya çıkarmaktadır. Bu ayrıcalıklı taleplerin ortaya çıkması yeni toplumsal hareketler açısından önemli bir dönemeci ifade etmektedir. Zira ayrıcalıklı talepler yeni toplumsal hareketlerin taleplerinde ısrarlı olduğunun altını çizmekte, “talepkâr”lık durumunu vurgulamakta ve bu durum yeni alanların açılmasıyla hareketlere farklı bir boyut kazanmaktadır. Zira hareketlerin ifade ettiği “Başka Dünya” kavramında ayrıcalıklı talepler yaşam alanı bulmaktadır.

Başka Dünya’da klasik toplumsal hareketlerdeki eşitlik anlayışının merkezde olduğu sosyal demokrasi anlayışı yerine farklılığı merkeze alan, demokratik yönetişimi gerekli kılan ve katılım alanını genişleten bir demokrasi anlayışı yer almıştır. Bu demokrasi anlayışı vatandaşlık yaklaşımına yansımış ve bireyler “farklılaştırılmış vatandaşlık” anlayışı ekseninde özel hak ile muafiyet talep etmişlerdir. Ayrıca bireyler bu dünyada yenilenebilir enerji politikalarının oluşturulması çerçevesinde daha yeşil bir çevreye, daha az gürültü kirliliğine

ve daha güvenli su politikalarına odaklanmışlardır. Başka Dünya kavramı hareketlerin “talepkâr” boyutunu farklı bir çığaya taşımış ve yeni yaşama ile yönetim modelleri bu kavramda kendisine yer bulmuştur. Baudrillard ise bu ayrıcalıklı taleplerin tüketim toplumunun yeni kıtlıkları olarak türetildiği belirtmektedir.

Baudrillard tüketim toplumunda zaman, mekân, temiz hava ve yeşillik gibi olguların sadece ayrıcalıkların erişebildiği lüks mallar haline getirildiğini belirtmektedir. Nitekim doğayı “temsil edecek” birkaç ağacın yeniden yetiştirileceği “Yeşil Kent” adlı bütünü kurmak adına tüm orman ortadan kaldırılmaktadır (Baudrillard, 2015: 104). Bu minvalde yeşil alanların korunması ve çevre düzenlenmesi tüketim toplumundaki “yeniden çevrim” mantığıyla ölüme mahkûm edilmiş bir doğanın yeniden çevrimine tekabül etmektedir. Yeni toplumsal hareketler ise bolluk toplumunun demokratik afişi olarak öne çıkarılmakta ve hareketlerin talepleri “ayırt edici göstergeler ve sınıf (ya da kast) ayrıcalıkları düzeyine geçiş”e tekabül etmektedir (Baudrillard, 2015: 64). Bu noktada Baudrillard temiz hava hakkının yitirilmesine gönderme yaparak, bu yitirilenin havanın metaya geçişini ve eşitliksizlikçi toplumsal yeniden dağılımını simgelediğini vurgulamaktadır. Baudrillard’ın bu eleştirisi ile birlikte başka bir eleştiri ayrıcalıklı talepler ile aktörlerin sorumluluğu ilişkisinde ortaya çıkmaktadır.

Ayrıcalıklı talepler aktörlerin yaşam tarzı ile muhakeme edildiğinde kendi içinde bir çelişkiyi barındırmaktadır. Daha temiz hava talebinde bulunan aktörler aynı zamanda havayı kirleten unsurlara yaşamlarında yer vermekte ve bu sorunu oluşturan yapının bir parçası olmaktadır. Fakat aktörler bu durumu gündemlerine almayarak problemi direkt kendileri dışındaki başka otoritelere yöneltmektedirler. İlgili muhataptan beklenen sorumluluk ile fedakârlık konusunda aktörlerin kendi sorumluluklarını gündemlerine almamaları taleplerdeki samimiyetin sorgulanmasını beraberinde getirmektedir.

Klasik toplumsal hareketlerde taleplerin muhatabı sınırları çizilen bir otorite ve çoğunlukla devlettir. Yeni toplumsal hareketlerde ise ana muhatap devlet olmakla birlikte hareketler ırkçılık, cinsellik ve etnik ayrımcılık gibi konulara karşı farklı iktidar yapılarına yönelmişlerdir. Bu durum hareketlerin alanını değiştirmiş ve taleplerini genişletmiştir. Klasik toplumsal hareketlerde eylemcilerin temel talebi devrimi gerçekleştirerek başka bir toplumsal oluşumda yaşamak iken, yeni toplumsal hareketler birden fazla otoritenin olduğu mevcut yapıda kendi taleplerinin dikkate alınarak hayata geçtiği bir yaşam politikasına odaklanmışlardır. Bu aktörler ilgili otoritelerden hâkim güçleri ile kaynakların dağıtımında

Talepkâr Bir Hareket Olarak Yeni Toplumsal Hareketler

değişimi, kimlik/tanınma/görünürlük taleplerinin yaşam bulduğu bir modeli ve demokratik bir yönetim anlayışını istemişlerdir. Talepler önceden sadece tek bir iktidara yöneltilirken yeni toplumsal hareketlerle birlikte farklı hâkimiyet yapılarından farklı talepler istenmiş ve bu durum talepleri çeşitlendirmiştir. Taleplerin muhatabının farklılık kazanarak taleplerin çeşitlenmesi hareketlere “talepkâr” bir boyut kazandırmıştır.

Klasik toplumsal hareketlerle kıyaslandığında yeni toplumsal hareketlerin “talepkâr” boyutu taleplerin ifade ediliş tarzına yansımıştır. Önceden belirlenen, evrensel nitelikli, ütopyik bir geleceği kurgulayan ve biz ifadesi yer alan sloganlar yerine daha kişisel, eylem anında ortaya çıkan ve bir itirazı barındıran sloganlar eylemlerde kendisine yer bulmuştur. Bu sloganlarda küfür içermeyen ve otoriteye karşı mizah yaklaşımını içinde barındıran yeni bir dil kullanılmıştır. Aynı zamanda hareketlerde grafiti olarak adlandırılan sosyal içerikli iletiyle mesajların yer aldığı görsel uygulamalara yer verilmiştir. Hareketlerde özellikle haklı bir mücadeleye gönderme yapan “direniş” kelimesi merkeze oturmuş ve “adalet” çerçevesi genellikle her harekette kendisine farklı düzeyde bir anlam oluşturmuştur. Taleplerin gerçekleşmesi için kaynakların eşit dağılımı adaleti öncelemiş ve taleplerdeki ısrarlılık ile “talepkâr” vurgusu hareketlerin direnişi merkeze almasını beraberinde getirmiştir. Ayrıca taleplerin ifade edilmesinde durma, sessizlik, el ele tutuşma, kitap okuma, fener alayı, kenetlenme ile halay çekme gibi şiddet dışı eylemlere yer verilmiş ve eylemlerde taleplerin dile getirilmesinde şarkı söyleme ile dans etme öne çıkmıştır. Dolayısıyla hareketler “talepkâr” bir düzlemde taleplerinin kamuoyunda geniş bir eksende yankı bulması için sloganlarında ironiyi yoğun bir şekilde kullanmış ve şiddet içermeyen stratejilerle hâkimiyet yapılarına direnmişlerdir.

3.“Talepkâr” Yeni Toplumsal Hareketlerin Temel Talepleri

Yeni toplumsal hareketler “talepkâr” bir duruşla başlıca değer, norm, siyaset ve kültür boyutunda bir değişim talep etmişlerdir. Bu taleplerin gerçekleştiği alan kent olması nedeniyle hareketlerde öncelikle “kent hakkı talebi” önem kazanmıştır. Talepler kent yaşamına ilişkin ortaya çıkmış, kent merkezlerinde kendilerini görünür kılmış, kamusal alanların işgali ile ifade edilmiş ve kent yaşamında söz sahibi olmayı içermiştir. Bu sebeple yeni toplumsal hareketler “Kentsel Toplumsal Hareketler” olarak değerlendirilmiştir. Kentsel toplumsal hareketlerin çıkış noktası ise kent yaşamının dinamikleriyle yakından ilişkili olmuştur. Kültürel ile sivil alanda mücadele etme anlayışı kent yaşamının dinamikleri bağlamında önem kazanmış ve kentleşme olgusuyla birlikte kentlerde yeni yaşam tarzları kuran insanlar farklı

eşitlik ve paylaşım taleplerinin peşine düşmeye başlamışlardır (Çımrın, 2010: 56-57). Bu minvalde yeni toplumsal hareketlerin talepleri öncelikle kent hakkı talebi çerçevesinde anlam kazanmış ve bu talep Marksist bir eksende kentsel mekân çalışmalarını yürüten Henri Lefebvre, David Harvey ve Castells'in çalışmalarıyla öne çıkmıştır.

Lefebvre geleneksel kentin krizinin geleneksel medeniyetin dünya çapındaki krizine eşlik ettiği bir ortamda yeni kentin içerisinde yeni bir kentsel yaşam oluşturmak için entelektüel yaklaşımların ve araçların acilen değişmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Tarihsel olarak oluşturulmuş kent fiilen yaşanmayarak algılanmamakta ve kentler sadece gösteriler ve pitoresk konusunda doyumsuz turistler ile estetizmin kültürel tüketim nesnesinden ibaret bir hale gelmektedir (Lefebvre, 2011: 141). Bu noktada kurulu düzene karşı gelme ve kenti tekrar bir sanat eserine dönüştürme düzleminde toplumdaki yerleşik stratejiler ile ideolojilerin bozularak reformcu kentsel yenileme stratejisinin devrimci bir hale gelmesi gerekmektedir. Bu yaklaşımda kent hakkı basit bir ziyaret hakkı ya da geleneksel kente geri dönüş yerine dönüştürülmüş ve yenilenmiş bir kentsel yaşam hakkı olarak formüle edilmektedir (Lefebvre, 2011: 151). Bu eksende kent hakkı “talepkâr” bir düzlemde geleneksel kent hakkı talebi yerine kentin kullanım değerinin öne çıkartılmasına, kendisine yabancılaşmış kentsel yaşamdan kaçışa ve eski kentin yeniden inşası yerine yeni temeller üzerinde yeni kentin farklı bir ölçek ile farklı şartlar altında yeni bir toplum içinde oluşturulmasına gönderme yapmaktadır. Harvey ise yeni bir toplum oluşturma noktasında kişinin ihtiyaçlarının bütüncül bir şekilde karşılandığı kent hakkı anlayışını öncelemektedir.

Harvey'a göre kentleşme süreciyle birlikte geniş kitleler her türlü haktan yoksun kalmakta ve kenti yeniden biçimlendirmeyi amaçlayan kentsel toplumsal hareketler artı-üretim ve onun kullanım noktasında daha fazla demokratik denetim talep etmesi gerekmektedir. Kentsel süreç önemli bir artık kullanım kanalı olmasından dolayı bu kullanımın kentsel yayılması üzerinde demokratik bir yönetim oluşturmak kent hakkını ortaya çıkarmaktadır (Harvey, 2008: 37). Demokratik bir düzlemde anlam kazanan kent hakkı “talepkâr” bir boyutta bireysel özgürlükle birlikte kişinin tüm ihtiyaçlarına cevap verebilen bir kenti inşa etme durumunda şekillenmektedir. Böylece kent hakkı kentsel kaynaklara erişme noktasında bireysel özgürlükten çok daha fazla bir şey olarak kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkıdır (Harvey, 2008: 23). Castells ise bu değişimi kentsel toplumsal hareketlerle ilişkilendirmekte ve hareketlerin kolektif tüketim biçimlerine, kültürel kimliğe ve öz-yönetime odaklandığını ifade etmektedir.

Talepkâr Bir Hareket Olarak Yeni Toplumsal Hareketler

Kentsel sorunların giderek merkezileşmesinin etkisiyle kentsel sosyal yaşam üzerinde devlet ile diğer siyasi güçler arasındaki diyalektik bir rekabet ve her yapının kendi çıkarlarıyla kent yaşamını yeniden biçimlendirme durumu kentsel toplumsal hareketlerin yükselişini beraberinde getirmektedir. Castells de kapitalist dinamiklerin kentsel alanın bu dönüşümüne ve bu süreçte kentsel toplumsal hareketlerin rolüne odaklanmaktadır (Buechler, 1995:443). Castells'e göre kentsel protesto hareketleri üç ana talep etrafında şekillenmektedir. Hareketlerde ifade edilen bazı talepler devlet tarafından sağlanan kolektif tüketim biçimlerine odaklanırlarken, diğer talepler kültürel kimliğin önemine ve bu kimlikle bağlantılı alanlara yoğunlaşmaktadırlar. En son cephede yer alan talepler ise özerk karar almayı ve öz-yönetimi vurgulayan daha âdemi-merkeziyetçi hükümet biçimlerini talep eden vatandaşların politik mobilizasyonunu ifade etmektedir. Üç önemli talebi içinde barındıran kentsel protesto hareketleri "talepkâr" bir duruşla kent yaşamını şekillendirmede önemli bir aktör olarak konumlanmak istemektedirler. Kent hakkı talebi ile birlikte hareketlerin "talepkâr" duruşu değer, norm, siyaset ve kültür boyutunda talepleriyle katmerleşmektedir.

Yeni toplumsal hareketler değerler boyutunda önemli bir değişim talep etmektedirler. Klasik toplumsal hareketler Fransız Devrimi'nin yaymış olduğu eşitlik, adalet ve kardeşlik ilkelerinin etkisiyle özgürlük, tüketim güvenliği ile maddi ilerleme ekseninde taleplerini ifade etmişlerdir. Yeni toplumsal hareketler ise kişisel özerklik ile kimliğe odaklanmış ve değerlerin hayata geçiriliş tarzını eleştirmiştir (Offe, 1999: 76). Hareketler değerlerin geçerliliğini sorgulamış ve değerlerin sadece imtiyazlı grup için değil toplumdaki diğer gruplar için geçerli olmasını talep etmişlerdir. Aktörler demokrasi ve adalet gibi değerleri yeniden tanımlayarak değerleri dönüştürmek istemişlerdir. Sadece oy verme kapsamında ele alınan demokrasi değeri yaşamı ilgilendiren birçok konuda daha fazla söz sahibi olma ile daha fazla katılım hakkı çerçevesinde kavramın tekabül ettiği alan genişletilmek istenmiştir. Ayrıca hayatın merkezinde olmayan bazı değerler yeni toplumsal hareketlerle birlikte hareketlerin ana gündem maddesini oluşturmuş ve bireysel/toplumsal onur talebi ile onurlu bir yaşam talebi hareketlerde sıklıkla ifade edilmeye başlanmıştır.

Yeni toplumsal hareketler normlar boyutunda önemli bir değişim talep etmektedirler. Hareketlerin normlar boyutundaki değişim taleplerinde "tüm toplumu ilgilendirecek şekilde toplumsal hareketin anlamını yeniden tanımlamaları" yatmaktadır (Melucci, 1999: 93). Hareketler hâkim kodlarla modelleri sorgulamakta, sistem üzerinde kontrolü artırmak istemekte ve sembolik ile kültürel menfaatler için savaşılmaktadırlar. Melucci'ye göre hareketlerin dünyayı farklı adlandırma talepleri hâkim kodları altüst etmesinden dolayı bu

durum sistem için bir tehdit oluşturmaktadır. Sistemin mantığını sorgulayan katılımcıların ortaya koyduğu talepler daha önce dile getirilmeyen bazı problemlerin ifade edilmesine imkân sağlamakta, böylece hareketler sistemdeki diğer talepler ile şikâyetlerin ortaya koyulmasında etkili olmakta ve hareketler “belirli bir politika formu değil de büyük ölçekli bir toplumsal dönüşüm”e yol açmaktadırlar (Tilly, 2008: 58). Belirli bir talebi odak noktası haline getirmek yerine toplumsal dönüşümü elde etme noktasında hareketler “talepkâr” bir duruş sergilemektedirler.

Yeni toplumsal hareketler siyaset boyutunda bir değişim talep etmektedirler. Hareketler yaşamı ilgilendiren konularda daha fazla söz sahibi olmak için eşit katılım talebi ile birlikte etkili katılım hakkını, siyasal bir aktör olarak tanınmayı ve sisteme “dâhil” olmayı talep etmektedirler. Yeni bir siyaset mantığı ortaya koyan hareketler siyasi çözümlere küresel boyutta bir çözüm geliştirmek ve siyasi kurumlar üzerinde bir baskı oluşturmak istemektedirler. Hareketlerin siyaset açısından en olumlu etkisi ise siyasi partilerin hareketlerin bazı taleplerini sahiplenmesi noktasında gerçekleşmekte ve büyük bir krizin yaşanmaması durumunda ise hareketlerin politika üzerinde genellikle sınırlı bir etkisi bulunmaktadır (Castells, 2013a: 203-204). Dirlik ise hareketlerin bu yeni siyaset aracısı olma durumunu temsil kavramını merkeze alarak analiz etmektedir.

Dirlik’e göre çağdaş toplumsal hareketler siyasi esneklik çağına uygun bir düzlemde kendi kendinin bilincinde bir ideolojik ile örgütsel esneklik oluşturmakta, bu esneklik siyasi bir mantığın dile getirilmesine imkân vermekte ve hareketler siyasi bir boşluğun doldurulmasını sağlamaktadırlar. Aynı zamanda katılımcıların “sistem içinde giderek sesi duyulmayan, talepleri ve görüşleri geleneksel partiler ve sivil organizasyonlar tarafından dikkate alınmayan veya görüşleri ve ifadeleri kamusal alanda hâkim olamayan kişiler” olmaları taleplerinde daha çok ısrarcı olmalarını beraberinde getirmektedir (Güven, 2015: 34). Yeni toplumsal hareketler batıda oluşan yeni sistemin yol açtığı siyasal temsil sorununun bir sonucu olmakta ve bu boşluğu kullanarak hareketler “kurumsal olmayan” bir siyaset alanı inşa etmektedirler. Siyasal ve ekonomik olanaklardan yeterince yararlanmayan kesimler, siyasal dengeyi toplumsal hareketler aracılığıyla sağlamaya, temsil sorunu telafi etmeye ve toplumsal dengeye erişmeye çalışmaktadırlar (Güven, 2015: 36). Bu durum hareketlerin güç mücadelesi içine girmesine neden olmakta ve hareketler devlet, şirketler, örgütler ve kurumlar üzerinde daha fazla demokratik kontrol gerçekleştirmek istemektedirler. Hareketler siyasi faaliyetleri gündelik hayatın pratiklerine yöneltmeyi, siyasi bir aktör olarak tanınmayı, kendi

Talepkâr Bir Hareket Olarak Yeni Toplumsal Hareketler

hayatlarını ilgilendiren konularda daha fazla söz sahibi olmayı ve daha fazla siyasi katılım hakkını talep etmektedirler. Böylece hareketler “talepkâr” düzleme yaklaşmaktadırlar.

Yeni toplumsal hareketler içsel değişime vurgu yaparak kültür boyutunda bir değişim talep etmektedirler. Hareketler dil ile alışkanlıkların yenilenmesini, kültürel değişimi gerçekleştirmeyi ve kültürel duyarlılığı geliştirmeyi hedeflemektedirler. Hâkim kültürel kodları sorgulayan hareketlerin kültürel alanda daha fazla söz sahibi olmak adına mücadele etmesi ve kültürel alanın dönüştürülmesi hareketlere “talepkâr” bir duruş kazandırmaktadır. Hareketlerin kültürel boyuttaki değişim talepleri ise katılımcıların alışkanlıklarını değiştirmekte ve katılımcılara yeni pratikler kazandırmaktadır. Parasal kaynaklar kullanıldıkları zaman azalırken, kültürel pratikler kullanıldıkça gelişmekte ve yayılmaktadır (Jasper, 2002: 69). Katılımcılar açısından kazanç topluluk önünde rahat konuşma alışkanlığı olduğu gibi başka kişilerde uyandırılan duygular ve düşünceler de birer kazanç olabilmektedir. Hareketlerin kültürel alanda en önemli değişim talebi ise kimlik talebidir. Kimlik talebi demokrasi talebiyle birlikte “talepkâr” yeni toplumsal hareketlerin başat taleplerini oluşturmaktadır.

Sanayi toplumundaki toplumsal hareketlerde işçi kimliği öne çıkarken sanayi sonrası toplum ile birlikte bireyler tek bir kimlik üzerinden tanımlanmaya karşı çıkmışlardır. Kimliğe ilişkin yeni alanlar ortaya çıkarak kültürel kimlik, etnik kimlik, dini kimlik ile cinsiyete dayalı kimlik gibi yeni kimlikler önem kazanmış ve bu kimliklerin tanınması talebi hareketlerin “talepkâr” bir duruş kazanmasında etkili olmuştur. Aktörler sadece kimliklerinin tanınmasını kabul etmemiş, tanınan kimlik çerçevesinde farklı haklar talep etmişlerdir. Bu haklar ilk zamanlarda toplumdaki hizmetlerden eşit bir şekilde yararlanmak iken, daha sonra din, ırk, etnisite ve cinsel gibi konularda farklılıkların kendisini ifade edebileceği, toplumsal yaşamda yer alabileceği ve sosyal ile hukuksal alanların oluşturulacağı bir yaşam ve yönetim modeli önem kazanmıştır. Bu minvalde yeni toplumsal hareketlerde ifade edilen tüm taleplerin gerçekleşme alanı demokrasi olması hasebiyle demokrasi hareketlerin taleplerinde üst bir çitayı oluşturmaktadır.

Klasik toplumsal hareketlerin eşitlik ile adalet temelinde ele aldığı sosyal demokrasi anlayışı yerine farklılıkların tanınmasını temel alan, demokratik yönetişimi gerekli kılan ve kendi hayatlarını ilgilendiren konularda daha fazla söz sahibi olmak isteyen aktörlerin yer aldığı bir demokrasi anlayışını beraberinde getirmektedir. Böylece hareketlerde demokrasi olgusu çerçevesinde dile getirilen başlıca talepler daha fazla eşitlik, adalet, özgürlük, söz

hakkı ve etkili katılım hakkıdır. Ayrıca toplumdaki farklı seslerin dikkate alınması, hiçbir kimliğin ayrıcalıklı olmaması, sivil toplum alanının özerkliği ile genişletilmesi, demokratik eşitlik ile özgürlük mücadelelerinin daha geniş bir çapta toplumsal ilişkiler bütününe yayılması ve yaşam alanlarının özgürleşmesi talep edilmektedir. Dolayısıyla bir üst çita olan demokrasi olgusunda ifade edilen tüm bu talepler hareketleri “talepkâr” bir düzleme taşımaktadır.

Sonuç

Taleplerin toplumsal yapıyı dönüştürme durumu olmakla birlikte bu dönüşümün nasıl gerçekleştiği veya bu gerçekleşmenin nasıl ölçüleceği konusunun muğlaklığını koruması yeni toplumsal hareketlerin başarılı veya başarısız olarak sınıflandırılmasını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla hareketlerin geleceği açısından taleplerinin başarıya ulaşma kriterinin net olmadığına, talep kanallarının çoğalması ile hareketlerin azalacağına ve şiddetin taleplerin meşruiyet kazanmasında önemli bir engel oluşturabileceğine ilişkin varsayımlar önem kazanmaktadır.

Yeni toplumsal hareketlerin somut başarısı taleplerin siyasi mecralarda karşılık bulması, taleplerin politik bir programa dönüştürülmesi ve hayata geçirilmesi düzleminde değerlendirilebilir. Taleplerin gündeme alınması ise taleplerin siyasallaşması konusu ile ilişkili olmasından dolayı en büyük problem hareketlerin siyasi platformların şemsiyesi altına girmeden taleplerinin nasıl karşılık bulmasına ilişkindir. Hareketlerin siyasi bir ideoloji oluşturmamaları hareketlere özerklik sağlamakla birlikte aynı zamanda bu durum hareketlerin süreklilik taşımasında ve taleplerin hayat bulmasında önemli bir risk faktörü olabilmektedir. Çünkü hareketlerin taleplerini politik program olmadan nasıl hayata geçirileceği sorusu talepler konusunun merkezinde yer almaktadır. Bu sorunun cevabının muğlak kalması ise hareketlerin muhalefet stratejisinin önemli bir aktörü olmakla birlikte sadece muhalefet düzeyinde kalmasına yol açmaktadır.

Taleplerin ifade edilmesinde siyasi partiler ve hareketler arasında ortaya çıkan etkileşim bazı problemlere neden olabilmektedir. Partilerin gündeminde yer almayan talepler siyasi mecraları zorlayabilmekte, taleplerin sahiplenilmesi veya taleplerin dışlanması noktasında iktidar ile muhalefet arasında bir çatışmanın ortaya çıkmasına neden olabilmekte ve taleplerin siyasi parti tarafından üstlenilmesi ise talepleri siyasallaştırabilmektedir. Ayrıca

Talepkâr Bir Hareket Olarak Yeni Toplumsal Hareketler

yeni toplumsal hareketler ile iktidar arasında farklı düzeylerde ortaya çıkan etkileşim hareketlerin gidişatını etkileyebilmektedir.

İktidar somut adımlar atarak taleplerin hayata geçirilmesi sağlayabilmekte, taleplerin ifade edilmesi noktasında farklı iletişim kanalları oluşturabilmekte, talepleri şiddet yoluyla bastırabilmekte veya talepleri farklı yöntemlerle sistem içine kanalize ederek talepleri yönetebilmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin taleplerini ifade edebileceği iletişim kanallarının çoğalması durumu ise hareketler açısından olumlu bir özellik olarak görünmekle birlikte demokrasinin “dijitalleşmesi” veya hareketlerin “dijital eylemler”e yönelmesi hareketlerin hem işlevini hem de alanını önemli ölçüde azaltacağı sorununu gündeme getirebilmektedir. Bu minvalde yeni bir talep ifade etme tarzı olan dijital platformların önem kazanması hareketlerin sanal eylemlere yönelmesini beraberinde getirebilecek ve hareketler en asli unsurlarının yok olması tehlikesi ile karşılaşabileceklerdir. Ayrıca bu durum hareketleri sabote etmek isteyen veya terör eylemlerine dönüştürmek isteyen gruplardan hareketlerin kendilerini ayrıştırmaları problemini de beraberinde getirebilecektir. Hareketlerin taleplerinin akamete uğramasına neden olabilecek bir diğer başlık ise taleplerin benimsediği politikada ortaya çıkmaktadır.

Gelişmişlik düzeyi farklı olan ülkelerde veya aynı ülkedeki farklı bölgelerde yeni toplumsal hareketlerin talepleri önemli ölçüde değişiklik gösterebilmektedir. Demokrasinin olduğu ve olmadığı ülkelerde veya aynı bölgede farklı sosyo-ekonomik temele sahip bireyler arasında hangi talebin daha öncelik teşkil ettiğine ilişkin tartışma hareketlerde ciddi parçalanmalara yol açabilmektedir. Zıt taleplerin ortak bir platformda birleşmemesi ise çeşitli sorunları beraberinde getirebilmekte ve taleplerin ayrışmasına yol açabilmektedir. Nitekim bu yol ayrımıyla birlikte toplumsal taban ile toplumsal yaşamdan uzaklaşarak talepler seçkinleşmekte, aynı hareket içinde farklı talepleri bulunan kesimlerin hareketlerden dışlanmalarına kadar uzanacak şekilde talepler sekterleşmekte ve taleplerin gündelik hayatta karşılanamaz boyuta ulaşması sonucunda talepler ütopyeleşmektedir. Bu noktada hareketlerin taleplerinde yaşanan bağlamsal çeşitlilik hareketlerde bir avantaj oluşturduğu gibi hareketlerin parçalanmasına da neden olabilmektedir. Ayrıca hareketlerin taleplerinin kısa vadeli olması veya taleplerinin kısmi karşılanması da hareketlerin son bulmasına neden olmakta ve bu durum taleplerin kurumsallaşmasında önemli bir engel oluşturabilmektedir.

Yeni toplumsal hareketlerin geleceğine ilişkin bir diğer husus ilgili otoriteden veya ilgili muhataptan talep edilen konularda hareketlerin kendi içindeki duruşudur. Yeni bir dünya

inşa etme noktasında somut ve uzlaşmış bir alternatif model yokluğu ile birlikte hareketlerin hangi konularda fedakârlık yapabileceği veya hangi konularda ne tür somut adımlar atacağına ilişkin hareketlerin hukuki bir karar alma ile yürütme organı bulunmamaktadır. Bu durum ise hareketlerin taleplerindeki ciddiyetin ve müzakere yapabilme becerisinin sorgulanmasını beraberinde getirebilmektedir. Hareketlerin genellikle karşı çıktıkları konuyla ilgili alternatif bir projeleri olmadığı gibi karşı çıkılan konuda belirli bir ölçüde katılımcıların hangi sorumlulukları alacakları veya nasıl bir fedakârlık yapabilecekleri hususu muğlaklığını korumaktadır. Resmi örgütlerde yer alan temsil kararlarının içsel bağlayıcılığının hareketlerde yer almamasından dolayı bu durum verilen sözün sadece söylem düzeyinde kalmasına yol açabilmekte ve hareketlerin “ütopik” olduğu değerlendirmesine yol açmaktadır. Şiddet ise taleplerin meşruiyet kaybetmesinde önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Yeni toplumsal hareketlerin hukuki bir çerçevede taleplerini ifade etmeleri ve taleplerini gerçekleştirme noktasında barışçıl mücadeleyi ortaya koyması hareketlerin varlığını devam ettirme ve kamuoyundan yeterli destek sağlayabilmeleri noktasında önemli bir etkisi bulunmaktadır. Hareketlerde iktidar yerine sivil toplum alanının genişletilmesinin hedeflenmesi ve bu taleplerin şiddetten uzak pratiklerle gerçekleştirilmesi hareketlerin demokrasi olgusu ekseninde ilerlemelerini sağlamaktadır. Şiddet konusunda hareketlerde ortaya çıkan temel husus şiddet kullanmak ya da kullanmamak ile kamu malına zarar vermek veya vermemektir. Şiddet kullanılması durumunda ise hareketlerin meşruiyeti sorgulanmaktadır.

Kamusal alanın işgali veya yolu kapatarak hayatı kesintiye uğratma eylemleri her ne kadar eylemlerin sesini duyurması açısından etkili olsa da aynı zamanda bu durum eylemcileri polisle karşı karşıya getirebilmektedir. Böyle bir durumda eylemciler şiddete yönelebilmekte ve radikal/terör grupları eylemlere kolay bir şekilde eklenilebilmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin yolu kapatma ve binaları işgal etme stratejilerinin bireylere zarar vermediği ve şiddetsiz olduğu ileri sürülse de bu durumdan bireyler dolaylı etkilenmekte ve olağan hayat akışı sekteye uğratılmaktadır. Olağan hayat akışının sekteye uğratılması ise bazı bireylerin hareketlere mesafeli yaklaşmasına yol açabilmektedir. Hareketlerin talepleri geniş bir kamuoyu tarafından desteklenmesi için eylemlerin hukuki çerçevede gerçekleştirilmesi ve olağan hayat akışının sekteye uğratılmaması hareketlerin geleceği açısından hayati bir konudur. Bu noktada hareketlerin şiddete yönelmelerinde veya şiddetten uzak durmalarında ilgili otoritenin duruşu da önemlidir. İlgili otoritenin hareketlerin taleplerini dikkate alması,

Talepkâr Bir Hareket Olarak Yeni Toplumsal Hareketler

taleplerini müzakereye açması ve katılımcılarını siyasi bir aktör olarak tanıması hareketlerin şiddete yönelmesini engelleyebilmektedir.

Taleplerin akamete uğramasında ele alınabilecek bu başlıklar ile birlikte yeni toplumsal hareketlerin temel başarısı dünyayı anlamlandırmada bir perspektif sunması, alternatif bakış açılarını ortaya koyması, daha iyi bir dünyanın nasıl oluşabileceğine dikkat çekmesi, toplumsal sorunlara karşı farkındalık oluşturmaları, siyasi platformlar üzerinde baskı kurması, siyasi katılımı artırması, siyasi faaliyetleri gündelik hayatın pratiklerine yöneltmesi, hâkim kültürel kodları sorgulayarak kültürel alanda daha fazla söz sahibi olmayı sağlaması ve gündelik hayata ilişkin tabandan gelen taleplere daha duyarlı partiler ile yapıların ortaya çıkması olarak özetlenebilir. Bireysel düzeyde ise hareketlerin başarısı yeni sosyal ağlar kurmak, uzmanlık alanında topluluğa pratikler sunarak deneyimi zenginleştirmek ve bilinmeyen bir şarkıyı ya da şiiri geniş kesimlere ulaştırmak olarak sayılabilir. Çünkü hareketler katılımcılara yeni pratikler kazandırmakta veya katılımcıların alışkanlıklarını değiştirebilmektedir.

Yeni toplumsal hareketlerin en önemli başarısı talep edilen konuda istenilen duruma ulaşılmasına rağmen daha fazlasının talep edilmesi sonucunda ilgili otoritenin ve siyasi partilerin gündeminde yer almayan konuların sisteme taşınması, kamuoyunda bu konuların tartışılmasının sağlanması ve “talepkâr bir sistem”in ortaya çıkması olarak özetlenebilir. Birer “talepname” sayılabilecek hareketler toplumdaki var olan problemleri ilan etmekte, daha önce dile getirilemeyen diğer taleplerin ifade edilmesine imkân sağlamakta ve sistemin sorgulanmasında etkili olmaktadır. İktidar ise hareketlerin taleplerinin çeşitliliğine ve çokluğuna kendisini adapte edebildiği, talepleri birer “talep enflasyonu” düzleminde değerlendirmede ve talepleri bastırmayarak iletişim kanallarını açık tutabildiği süreçte hareketler önemli bir muhalefet aktörü olarak var olmaya devam edeceklerdir. Nitekim hareketler iktidarın özellikle hayata ilişkin alanlarda tek karar merci durumunu alaşağı edebilmektedir. Bu durum ise hareketlerin taleplerini kurumsallaştırabilmesine ve taleplerini toplumun geniş kesimlerince oluşturarak toplumsal mutabakatı sağlayabilmesine bağlıdır. Çünkü siyasi partiler özellikle seçim zamanında seçmenlerin talepleri ekseninde programlarını güncelledikleri göz önüne alındığında taleplerin kurumsallaşması hayati bir konu olmaktadır. Bu minvalde Castells’in ifadesiyle “hem her şeyi talep eden hem de hiçbir talebinin olmadığı” bir yapıya sahip hareketler varlıkları itibarıyla başlı başlıca bir talebi meydana getirmektedirler.

Kaynakça

Buechler, Steven, M. (1995). New Social Movement Theories. *The Sociological Quarterly*, 36 (3), 441-464.

Calhoun, Craig (1993). "New Social Movements" of the Early Nineteenth Century. *Social Science History*, 17 (3), 385-427.

Castells, Manuel (2013). *İsyân ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*. (Çeviren: Ebru Kılıç). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çımrın, Füsün, K. (2010). Yeni Toplumsal Hareketler ve Kentsel Yaşam. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 2010 (2), 46-58.

Güven, Selahattin. Temsil Krizinin Siyaseti: Sosyal Hareketler. *Sosyoloji Divanı Dergisi*, 2015 (5), Konya: Çizgi Kitabevi, , 25-51.

Harvey, David (2008). The Right to The City. *New Left Review*, 53, September-October, 23-40.

Inglehart, Ronald and Flanagan, Scott, C. (1987). Value Change İn Industrial Societies. *American Political Science Review*, 81(4), 1289-1319.

Jasper, M., James (2002). *Ahlaki Protesto Sanatı*. (Çeviren: Senem Öner). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Lefebvre, Henry (2011). *Kent Hakkı*. (Çevirenler: Gizem Aksümer ve Julia Strutz). *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9 (36), 140-152.

Melucci, Alberto (1999). *Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması*. (Yayına Hazırlayan: Kenan Çayır). *Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 81-107.

Offe, Claus (1999). *Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması*. (Yayına Hazırlayan: Kenan Çayır). *Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 53-79.

Tilly, Charles (2008). *Toplumsal Hareketler*. (Çeviren: Orhan Düz). İstanbul: Babil Yayınları.

Talepkâr Bir Hareket Olarak Yeni Toplumsal Hareketler

Touraine, Alain (1999). Toplumdan Toplumsal Harekete. (Yayına Hazırlayan: Kenan Çayır). Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 35-51.

Touraine, Alain (2014). Modernliğin Eleştirisi. (Çeviren: Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.